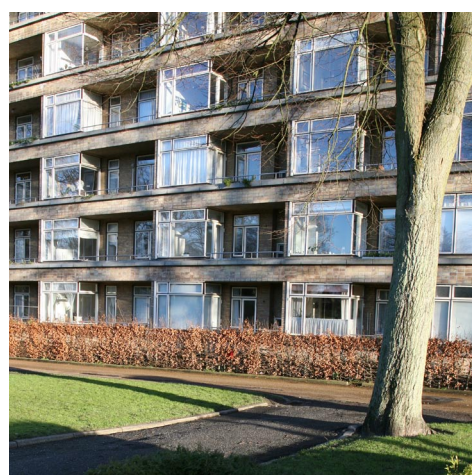

Stilblade Etagehuse

AALBORG
KOMMUNE

Stilblade - Etagehuse

Aalborg Kommune har udarbejdet stilblade for 11 af de 12 mest typiske stilarter for etagehuse fra perioden omkring 1880'erne og frem til i dag. Stilbladene fortæller på en enkel og inspirerende måde om stilartens karakteristika, og der gives anvisninger på, hvilke materialer mv., man bør anvende, når der foretages ændringer på en bygning.

Med stilbladene ønsker Aalborg Kommune at sætte fokus på de særlige værdier, der er knyttet til den enkelte bygningstype. De forskellige tidsperioder har haft hver deres idealer for, hvordan bygninger skulle se ud. Nogle bygninger er rigt udsmykkede med stuk, facadeudsmykning og glaserede tage, mens andre bevidst er gjort enkle i deres udtryk, fordi man har lagt mest vægt på funktion og enkelhed. Stilbladene er med til at forklare, hvad der er særligt og karakteristisk for den enkelte stilart.

Der er også forskel på, hvilke materialer, farver mv., man kan anvende inden for en stilart, såfremt forandringer skal respektere bygningens stilart. Stilbladene anviser forskellige valgmuligheder.

Rækkefølgen i stilbladene er opbygget kronologisk efter den enkelte stilarts storhedstid. I praksis er der store overlap mellem de forskellige stilarter, der har eksisteret side om side i byggeriet - se tidslinjen nedenfor.

De 12 stilblade er:

1. Det klassiske historicistiske etagehus
2. Det historicistiske etagehus
3. Det håndværker-historicistiske etagehus
4. Det tidlige nationalromantiske etagehus
5. Jugend-etagehuset (intet stilblad p.t. på grund af de få eksempler i Aalborg)
6. Det sene nationalromantiske etagehus
7. Det nyklassicistiske etagehus
8. Den sene håndværkertradition – etagehuset
9. Funkis-etagehuset
10. Den funktionelle tradition – etagehuset
11. Type-etagehuset
12. Det indpassede moderne etagehus

Tidslinje for stilarter i etagehusbyggeriet:

	1840	1860	1880	1900	1920	1940	1960	1980	2000	
Klassisk historicisme										
Historicisme										
Håndværker-historicisme										
Tidlig nationalromantik										
Jugend/Art Nouveau										
Den sene nationalromantik										
Nyklassicisme										
Den sene håndværkertradition										
Funkis										
Den funktionelle tradition										
Modernismen										
Type-etagehuset										
Tæt-lav-bevægelsen										
Postmodernismen										
Nyrationalismen										
Minimalismen										

Stilblade-temaer

Som supplement til stilbladene for etagehuse er der lavet stilblade for 3 tværgående temaer, der er relevante for etagehuse på tværs af stilarterne.

Temaerne er: Altaner - Baggårde og gårdfacader - Tagkviste og tagelementer

Læs mere

'Stilblade Etagehuse' og 'Stilblade Etagehuse - Temaer' kan fås ved henvendelse til Teknik- og Miljøforvaltningen eller hentes på www.aalborgkommune.dk

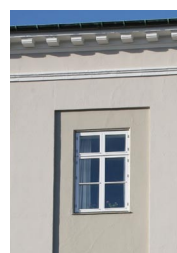
Spørgsmål om stilbladene kan rettes til arkitekt Ulla Kristensen, tlf. 9931 2239.

Stilblad 1

DET KLASSISKE HISTORICISTISKE ETAGEHUS

Stilarten *klassisk historicisme* var særligt fremtrædende ved *historicismens* gennembrud i 1850'erne. Den forblev loyal over for klassicismens form- og skønhedsideal. Stilperioden sluttede i starten af 1900-tallet. Idealet var en sluttet bygningsform, der fremstod som en helhed. Proportioner på vindues- og dørhuller, etagehøjder, sokler, gesimser m.m. skulle underordne sig et samlende facadeudtryk. En ensartet facadeflade, oftest pudset og hvid, understøttede helhedspræget.

Det var et *must* for etagehuset, at bygningen ikke virkede tung; man søgte det lette og yndefulde. En virkning man opnåede ved at give facaden et forfinet, svagt relief via opdeling af facaden i symmetriske formationer eller i felter med lodret orientering, inspireret af oldtidens tempelfacader. For eksempel en facade med indmurede søjler og tilhørende kapitæler og arkitraver. Motivet kunne også fremkaldes med formationer af murede pilastre, eller facaden kunne have små bygningsfremspring – risalitter – enten en central risalit eller to siderisalitter. I slutningen af 1800-tallet blev det populært at opdele facaden i store felter bestående af murblændinger, der var indrammet af lisener.

Profileringen af facadebånd og indramninger af vinduer og døre var underlagt hensynet til den generelt svage reliefvirkning. Kun taggesimsen, der markerede kontrasten mellem facadeflade og tag, var markant.

Det var *klassicismens* ide, at facadedekorationerne skulle understrege bygningens konstruktive opbygning. Men med *historicismens* fremmarch fremkom der også dekorationer af mere teatralisk karakter; guirlander og medaljoner af stuk blev placeret på facaden, der kom brystningsbalustrader under vinduerne, og bygningerne kunne få tilføjet et hjørnespir som et stemningsfuldt indslag. Inspirationer fra barok, rokoko, engelsk og fransk empire kunne indgå i den klassiske historicismes mange varianter, uden at man satte helheden over styr.

Klassicismens ellers obligatoriske krav om facadesymmetri blev til tider brudt ved etagehuset, når portåbningen i stuetagen af praktiske grunde blev placeret yderligt i facaden.

De tidligste tagkonstruktioner havde en relativt lav taghældning og var beklædt med skifer. Senere kom det 45-graders tegltag og det fransk inspirerede mansardtag.

AALBORG
KOMMUNE

1. DET KLASSISKE HISTORICISTISKE ETAGEHUS

ANBEFALINGER

Bygningsdele og overflader Farvesætningen af de klassicistiske pudsede mure vakte diskussion: Valget stod mellem hvidkalkede overflader eller en farveskala med lyse jordfarver, fx udført med indfarvet mørtelpuds. En *historicistisk* variant var blankt murværk med pudsede søjler og pilastre.

Samtlige facadens vinduesformater og sprosseopdelinger var en del af husets proportionering. Vinduesformaterne var ens etagevis, og de hvidmalede trævinduer havde fine kitfalsede sprosser.

Brugen af natursten var begrænset til trappesten eller indramning af indgangsdøre. Indgangsdørenes portal i den klassicistiske udgave var mere afdæmpet end de kontrastfyldte barokudgaver.

Det *klassicistiske* hus kunne have facadegavl og frontispicer, traditionelt med en flad trekantgavl eller en cirkulær bueformet. Barokkens trekantgavl havde et forløb med flere svungne sider. Sokler var pudsede, ofte i et kvadmønster.

I *klassicismens* koncept måtte tagkviste ikke forstyrre helheden; de skulle fremstå som lette elementer i tagfladen – symmetrisk placeret. Flunkerne og taget var zinkbeklædte. Mansardtagets mange kviste havde oftest en buet tagform, ellers var det gængse en flad trekantet gavl. Skorstene og murede aftrækskanaler var placeret symmetrisk i kip.

Tagmaterialet var naturskifer eller teglsten i en rød, blådæmpet eller glaseret sort udgave.

Bygningsændringer og tilbygninger Det *klassicistiske* facadekoncept er en velproportioneret helhed understreget af en forfinet stofflighed, som principielt er uegnet til bygningsændringer og tilbygninger.

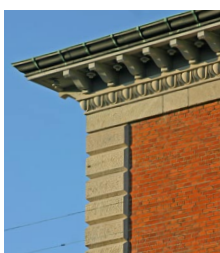
Ved tilbygning af nabohus kan man opnå et formmæssigt fælleskab ved at adoptere det *klassicistiske* hus' facadeproportionering, reliefvirkning og ensartede stofflige materialevirkning.

Stilblad 2

DET HISTORICISTISKE ETAGEHUS

– italiensk renæssance og rundbuestilen

Historicismen var udbredt fra 1850'erne og frem til det første årti i det 20. århundrede. I en tid hvor demokratiet og industrialiseringen udviklede sig, vendte formidealerne sig bagud i tiden, især mod italienske renæssancebyhuse fra 1500-tallet. Husene var synonym med begreberne borgerlig dannelse og solid velstand; det var det, *historicismens* ekspressive facader skulle signalere. Ved at fremhæve bygningens proportioner med en kontrastfuld detaljering kunne man iscenesætte det enkle facadeskema til en effektiv, til tider spektakulær, gadefront. Det symmetriske blev understreget af husets hjørnekvadre og den centrale indgangsportal. Parterreetagen gav med sine tunge naturstenskvadre huset en tung base. Ved at variere etagehøjderne kunne man fremhæve husets vigtigste etager – med de største vindueshuller. Vinduerne blev eksponeret med dekorerede indramninger af natursten, der stod i skarp kontrast til murværkets glatte teglsten eller pudsede overflader. Vandrette facadebånd eller -gesimser strammede

facadeskemaet op. Karakteristisk var den lave taghældning og tagudhænget med udskårne trækassetter på undersiden, som blev båret af kunstfærdigt udformede tagkonsoller.

Detaljeringen, især profileringen, af vinduesindramninger, sølbænke, gesimser, kvadre og portaler skulle være nøje afstemte, så facaden fik en levende reliefvirkning, der både fremhævede detaljen og helheden. Facadekorationernes motiver kom fra den klassiske arkitektur.

Historicismens holdninger til, hvordan de historiske formudtryk skulle anvendes, kom til at spænde vidt. Fra den loyale og indlevede gengivelse af de historiske proportionsprincipper og tilhørende ornamentering til den "ukorrekte" frigjorte gengivelse med frie valg af historiske motiver. Man prioriterede det stemningsfulde og kombinerede ofte flere stiludtryk i hidtil usete variationer. Opfindsomheden rettede sig især mod materialer, som kunne erstatte de kostbare natursten.

Rundbuestilen ønskede, ligesom den *italienske renæssance*, relieffylde facader. Inspireret af gotikken blev vinduer og døre kronet med cirkulære elegante murstik. Taggesimser blev også udført med teglstensbuer.

Sidst i 1800-tallet blev det populært at tilføje de regulære facader nye elementer som tårne, spir, dristigt udkragede karnapper og dekorative altaner.

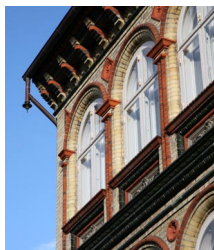
AALBORG
KOMMUNE

2. DET HISTORICISTISKE ETAGEHUS – italiensk renæssance og rundbuestilen

ANBEFALINGER

Bygningsdele og overflader Den glatte røde teglsten og en tilsvarende orangegul teglsten blev populære som kontrast til de rustikke sokler, indramninger og gesimser. En nænsom afrensning og en genopfugning af murværket kan anbefales, det kan vandskuring, tyndpudsning eller malerbehandling ikke. Facademurværket kunne også være glatpudset og behandlet med facadeoliemaling, ligesom indramninger og gesimser. Her er farvesætningen vital for husets udtryk; ekspertbistand til malingstype og farvevalg anbefales.

Ved facader med natursten var valget af farver og overfladebehandling en måde at fremhæve kontrasterne på, eksempelvis med glathuggede, stokhuggede eller ru, brudte flader. Naturstenene kunne være erstattet med cementpudset beton med et tilslag, så overfladen imiterede granit eller sandsten. Specielle teglsten – formsten, glaserede eller stærkt kulørte sten – var en anden dekorativ effekt. Der udvikledes en tegl-

stensarkitektur med fine stofflige strukturer i murblændinger og raffinerede profileringer ved gesimser og indramninger. Sokler, ofte cementpudsede med kvadermønstre, kunne være "forhøjede" til parterreetagen, der blev en del af husets tunge base. Taget var oprindeligt skiferbeklædt med lav hældning, senere kom tegltaget med 45-graders hældning og/eller mansardtag. Eventuelle tagkviste var placeret, så de fulgte facadens rytme. Proportionerne på trævinduerne – dannebrogsvinduer eller beslægtede varianter – var indpasset i facadeskemaet; farvesætningen var kontrastfuld, hvid eller mørke kulører. Ændringer af vinduesformater og profileringer forringer bygningsens udtryk.

Bygningsændringer og tilbygninger Hustypens robuste og markante facade er en helhed, hvor eventuelle ændringer kræver stor indlevelse i den enkelte bygnings udtryk. Stofflighed, reliefvirkning, farvevalg og bygningshøjder er vigtige ved tilbygning af nabohus.

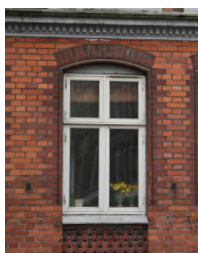
Stilblad 3

DET HÅNDVÆRKER-HISTORICISTISKE ETAGEHUS

Industrialiseringen skabte i slutningen af 1800-tallet folkevandringen fra land til by, og det skabte et byggeboom, hvor gader og hele kvarterer blev bebygget af håndværksmestre i løbet af få årtier.

Det var økonomisk byggeri, til tider ren spekulation, men også byggeri med ambitioner om godt håndværk og en lyst til at dekorere.

Hustypen er kendetegnet ved dens regulære taktfaste vinduesopdeling, som afspejlede lejlighedsstørrelserne, og de ensartede etagehøjder, der netop overholdt myndighedernes minimumsmål. De ensartede volumener gav gadebilledet et homogent udseende. Men enkeltvis skilte bygningerne sig ud med individuelle dekorationer, farve- og materialevalg. Facaderne fulgte renæssancens facadeskema; en markeret tung sokkel, indramninger af vinduer og indgangsdør samt facade- og taggesims. Udsmykningerne skulle fremstå i kontrast til facademuren og med reliefvirkning.

Soklen blev udført i murværk eller med cementforstærket puds, overflader, der illuderede ru eller glatte kvadersten. Indramninger og gesimser blev også udført i teglsten eller cementpudset. Teglstensudgaven kunne være med traditionelle sten eller de populære specialsten med kurvede eller kantede former, kulørte farver, glaserede eller med reliefmønstre. Den cementpudsede variant kunne suppleres med industrielt fremstillede støbte figurer og dekorationsfragmenter. Facademurværket var blanke teglsten eller pudset murværk. Tagetagen blev udnyttet til beboelse, enten med traditionelle lette kviste eller med store tunge kviste med frontvægge af murværk og bindingsværk. En kvisttype, der er et særkende for stilarten.

Håndværkerhusene kunne via de regulære konstruktioner, den traditionelle proportionering af facaderne og en kultiveret materialeglæde fremstå som en fornem optimering af en økonomisk hustype.

Denne enkle hustype blev dog også opført i ekstravagante udgaver med karnapper, hjørnetårn eller -spir.

AALBORG
KOMMUNE

3. DET HÅNDVÆRKER-HISTORICISTISKE ETAGEHUS

ANBEFALINGER

Bygningsdele og overflader Gårdfacaden var nøgtern, ofte opført i gule teglsten uden udsmykninger, mens gadefacaden skulle være præsentabel og dekoreret. Facadeudsmykningen blev udført i mange variationer, understøttet af tegl- og cementindustriens store udbud af dekorative bygningskomponenter. Resultaterne var til tider mere opfindsomme end regelrette i stilhistorisk sammenhæng. Facadeudtrykket kunne være afdæmpet, fx med murstik og mønstermurværk lavet af samme stentype. Eller markant med materiale- og farvekontraster i facaden bestående af fx blankt murværk og kraftigt profilerede cementpudsede indramninger.

Det 45-graders sadeltag var beklædt med skifer, røde tegl- eller cementtagsten. Trævinduerne i facaden og på kvisten var sidehængte med 2 eller 3 fag og havde en enkel dannebrogsofdeling uden mindre sprosser.

Indgangsdøre var trærammedøre opdelt i felter, eventuelt suppleret med rosetter, imaginære træ søjler eller felter med farvet glas. Facademurværket var oftest glatte røde eller gule maskinsten. Sundt murværk kan renoveres med afvaskning og genopfugning. Forvitrede mursten kan udskiftes sten for sten, mens forvitrede murflader kan filtses, malerbehandles eller få en mørteloppudsning. Tyndpudsning eller vandskuring af facadevægge slører husets stofflighed og er sart over for fugt i murværket. Ved facaderenovering er det vigtigt at fremhæve det enkelte hus' særlige karakteristika. Via farvevalget til vinduer, døre og indramninger ønskede man oftest at skabe en kontrastfuld facade.

Bygningsændringer og tilbygninger Ændrer man vinduernes proportioner og profileringer, facadens stofflighed eller indgangsdørens håndværksmæssige finish, forringer man hus typens arkitektoniske pondus. Hustypen kan tilbygges med nabohus, når sokkel- og taggesimshøjder, facaderytmen og materialernes stofflighed afstemmes.

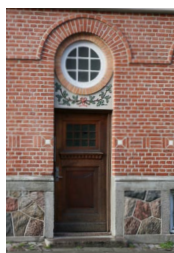
Stilblad 4

DET TIDLIGE NATIONALROMANTISKE ETAGEHUS

Nationalromantikken blev en livlig og grænsebrydende stilart. Den brød igennem i 1890'erne. Inspireret af tidens store interesse for dansk og nordisk kultur og historie fandt man nye nationale og regionale ideer og motiver til en historicistisk stilart.

De rustikke middelalderborge, de regulære bindingsværkshuse, de kulørte svenske landhuse, de norske stavkirker og lignende blev nye arkitektoniske motiver. Stoffligheden i det malede træværk, den røde teglsten og den robuste granit inspirerede. De nedarvede regionale byggeskikke blev værdsat. På fabulerende vis kunne facaden bygges op med romantiske effekter som tårne, spir, udkragede karnapper, tagkviste, bindingsværk, samt sokler af kampesten. Bygningernes ornamentik tog afsæt i vikingetidens symboler og i den simple geometri med cirkler og kvadrater.

Stilarten turde bryde den traditionelle, stramme facadesymmetri. Stuetagen kunne have store vinduer med buede murstik, mens overetagerne havde små rektangulære vinduer.

Karnapper, frontispicer, facadegavle, indgangsdøre m.m. kunne placeres asymmetrisk i facaden, når en praktisk indretning af bygningerne talte for det, men også, hvis det kunne skabe en effektiv facade.

Facaderne var sammensatte med flere arkitektoniske former; man prioriterede det karakterfulde og underholdende udtryk. Bygningerne var individualistiske, ofte unikke. De bedste fremstod uhøjtideligt med en smittende materiale- og formglæde. Begejstringen for den røde teglsten, et "nationalt" materiale, førte til en teglstensarkitektur med store buede murstik, cirkulære frontispicer og markant mønstermurværk. Rundbuer fra nordisk gotik og svungne trekantgavle fra nybarok kunne også indgå i stilen.

Udtrykket i facaden kunne skifte fra rå granit i soklen til glatte granitfacadebånd og mønstermurværk i etagerne afsluttet med groft tømmer i kvistens bindingsværk.

AALBORG
KOMMUNE

4. DET TIDLIGE NATIONALROMANTISKE ETAGEHUS

ANBEFALINGER

Bygningsdele og overflader De røde teglsten, glatte eller blødstrøgne, var stilartens primære facademateriale. Murværket kunne være dekoreret med mønstre af formsten eller kulørte teglsten. Karnapper kunne have et bindingsværk af tømmer eller natursten. Sokler var udført af kampesten fra marken eller af ensartet granit. Granitten benyttedes også som indmurede facadebånd, vinduesoverliggere, konsoller til karnapper eller tagkonstruktionen – ofte udsmykket med ornamenter. Overfladebehandlingen varierede fra det groft tilhuggede til det fint slebne.

Det markante sadeltag beklædt med teglsten eller naturskifer havde en taggesims med murede konsoller, granitkonsoller eller murede rundbuestik. Eller taget kunne også have et stort udhæng med synlige spær og dekorerede vindsheder. Tavlerne i kvistenes bindingsværk var pudsede eller med mønstermurværk.

Vinduer kunne være sprosseopdelte i ensartede små felter eller i en opdeling med store rudefelter suppleret med små felter foroven. Vinduesoverliggere var vandrette granitbjælker eller murstik, ofte cirkulære.

Træværkets farvesætning var kontrastfuld; vinduerne var oftest hvide, mens sort og klare gule, røde og grønne farver blev brugt på udhæng m.m. Detaljer som vandspyer og tagrendejern kunne udformes som dragehoveder, og synlige etageankre som rosetter på facaden. Indgangsdøre var i lakeret naturtræ eller malede, indrammet af portaler i murværk eller granit.

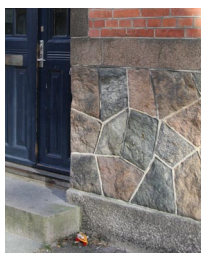
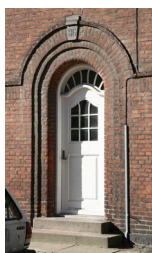
Bygningsændringer og tilbygninger De nationalromantiske huse er komplekse kompositioner. De mange materialer og de forskelligt formede bygningsdele fungerer i en kontrastfuld helhed. Bygningsændringer vil svække denne stærke helhed. At tilbygge hustypen med et nabohus kræver en nøje indlevelse i den enkelte bygnings specielle forudsætninger – stofflighed, kontraster, facadeskema, højder, bygningsfremspring osv.

Stilblad 6

DET SENE NATIONALROMANTISKE ETAGEHUS

I starten af 1900-tallet fik den tidlige *nationalromantik*, der var sprælsk og effektfuld, en efterfølger, der anvendte nationalromantikens store forkærlighed for den rustikke stofflighed i de røde teglsten og lysten til livlige bygningsfacader på en mere nøgtern og afdæmpet måde. Ved anvendelsen af teglsten til alle bygningsdele, bortset fra soklen og eventuelt indramningen af indgangsdøren i granit, fik bygningerne et homogent udtryk, som gav facaderne med de buede karnapper og frontispicer og gavlkviste en levende, plastisk virkning – en påvirkning fra engelsk nybarok.

Det var arkitekten Ulrik Plesner, der med sine københavnske byejeendomme blev foregangsmænd for denne modne udgave af *nationalromantikken*, som fortsatte til sidst i 1920'erne. Hustypen blev vidt udbredt – etagehusenes pendant til *Bedre Byggeskik-bevægelsens* gedigne villabyggerier. Boligerne var rummelige og tidssvarende, detaljerne bar præg af glæden ved solide, gennemprøvede konstruktioner. På trods af de livlige facader, hvor karnapper, store lodrette vinduespartier ved trap-

perne og frontispicer ofte var placeret asymmetrisk af funktionmæssige årsager, fik bygningerne et roligt helhedspræg. Den præcise facaderytme – anslået af vinduer og karnapper – og teglstenen var de rolige faktorer.

Den danske hustype havde dyder fra flere stilarter; klassicismens selvsikkerhed og mådehold med sit enkle materialevalg, præcist profilerede taggesimser og stringente vinduesproportioner; den havde også barokkens sans for bløde former – de buede karnapper og de moderat svungne gavltrekanter.

Hushjørner kunne være cirkulært afrundede, en løsning, der forstærkede det plastiske udtryk, eller være afskåret i en 45-graders vinkel, hvor facaden ofte var udsmykket med lette altaner med smedjernsgelænder – en kontrast til det massive murværk.

Tagformen var 45-graders sadeltag eller mansardtag med tagkviste indpasset i bygningens facadeskema.

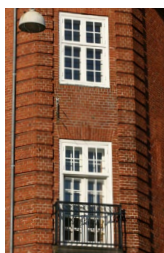
AALBORG
KOMMUNE

6. DET SENE NATIONALROMANTISKE ETAGEHUS

ANBEFALINGER

Bygningsdele og overflader Det enkle materialevalg var afgørende for at opnå hustypens homogene udtryk; tegl til facaden, træ til vinduer og døre, granit til soklen. Bygninger med glatte, pudsede overflader tilstræbte samme stofflige homogenitet. Eventuelle dekorationer i murværket, såsom mønstre, markerede murstik eller kvadermønstre, var diskrete. Overgangen mellem tag og facade blev udført med murede, fortandede gesimser, taget var beklædt med røde teglsten, alternativt naturskiferbeklædning. Kobber eller zink kunne anvendes på karnaptage.

Vinduer var malet i en kontrastfarve; ved de populære rødstenshuse, hvidt træværk; hos de pudsede huse, en mørk farve. Vinduerne var oftest dannebrogsofdelte; ved de ældste huse kunne de øverste rudefelter eller samtlige felter være småsprossede. I altandøre kunne de øverste felter have en kunstfærdigt svungen form.

Indgangsdøre fik en særlig prestigebetonet udformning, lige fra raffinerede granitportaler med lakerede døre i ædle træsorter til malede, fint snedkererede døre med elegante vinduesfelter og murede indramninger. Synlige tagrender og nedløb var af zink eller kobber.

Tagkviste havde flunker af zink, hvidmalede vinduer med smalle, mørke indramninger.

Bygningsændringer og tilbygninger De robuste og rustikke bygningers udtryk optimeres af de "lette" bygningsdeles modspil; det vil sige, ændrer man vinduesformater, forsvinder facadeharmonien; ændrer man selve vinduesprofileringen – oprindeligt med kitfalsede sprosser – forfladiges bygningens tredimensionelle udtryk. Vandskurede eller tyndpudsede vægflader er fremmede for hustypens stofflighed. Udkratning af mørnede fuger og genopfugning kan anbefales.

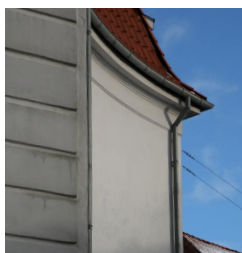
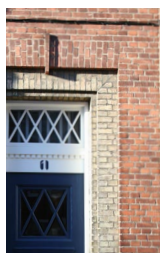
Etagehøjder, taggesimsens profilering, vinduesrytmen og den stofflige homogenitet skal tages i betragtning ved tilbygning med nabohuse.

Stilblad 7

DET NYKLASSICISTISKE ETAGEHUS

Nyklassicismen florerede fra 1915 og frem til først i 1930'erne. Den kan ses som en reaktion på de forudgående historicistiske stilarters tendenser til en urolig og effektfuld facadearkitektur. Man var inspireret af antikkens skønhedsideal, hvor skønheden bestod i at opnå en enkel, uforstyrret, harmonisk helhed. Etagehusene skulle fremstå som helheder med orden og symmetri. Facadehøjden og tagfladens højde skulle være afstemte, og overgangen mellem de to flader blev markeret med en tydelig taggesims. De ensartede, taktfaste vinduers proportioner var igen afstemt efter facadehøjden.

Klassicismens formgivningsregler var velegnede til strukturering af store bygningsanlæg. Bygningens midterparti kunne være fremhævet med et lille fremspring – en risalit – ofte med en bred gavltrekan i tagetagen, og symmetrien blev understøttet af de regelmæssige sidefløje. Uden risalit blev bygningens symmetri alene angivet af de præcist placerede vinduer og døre i facaden.

Nyklassicismens stramme bygningskoncept og det høje ambitionsniveau kunne frembringe helstøbte, velproportionerede bygninger med monumentale kvaliteter og en elegant understillet stofflighed.

Bygningernes grundplan havde en klar geometrisk form – oftest et rektangel. Ved karrebebyggelser på irregulære grundstykker undgik man sammenbygninger i skæve vinkler ved hjælp af geometriske – konkave eller konvekse – mellembygninger. Boligerne var tidssvarende, skønt indretningen var underlagt facadesymmetriens begrænsninger.

Man dyrkede den forfinede og rolige helhed i facadeudtrykket: Farve- og materialevalg var neddæmpet, så der kun fremkom svage kontraster. Murværket kunne være glat eller groftpudset eller i blank mur, ofte med skrabefuge, så muren fik en fladevirkning. Vindueshullerne havde ingen eller kun diskrete indramninger – i blank mur for eksempel smalle sandstensplader. Portåbninger, tit med cirkulære murstik, var placeret symmetrisk i facaden. Indgangsdøre var fremhævet diskret med spinkle portaler af sandsten, cementpudset eller blankt murværk.

Taget – et sadeltag med afvalmede gavle – var væsentligt for facadeudtrykket. Især den ubrudte tagflade havde en flot "samlende" virkning. Beboede tagetager havde diskrete og symmetrisk placerede tagkviste.

AALBORG
KOMMUNE

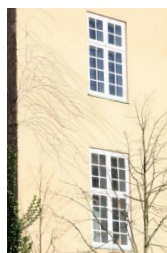
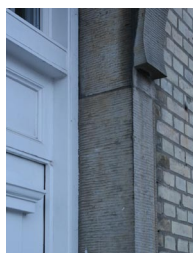
7. DET NYKLASSICISTISKE ETAGEHUS

ANBEFALINGER

Bygningsdele og overflader Nyklassicistiske facadevægge skal fremstå som rolige flader uden kraftige reliefvirkninger. I vindueshullet sad vinduet tæt på ydervæggen, og sålbænke af zink eller kobber havde et minimalt fremspring. Vinduesfarverne, der var hvide eller lyse jordfarver, var afstemte i nuancer, der ikke stod i kontrast til facadematerialet. Det blanke murværk var opmuret med røde, gule eller flammede teglsten. De pudse mure fremstod oftest med lyse, varme jordfarver.

De sidehængte vinduer var sprosseopdelte; vinduets proportioner var en integreret del af facadeskemaet. På boligetagerne anvendtes ofte ét standardvinduesformat, hvor rufefelternes størrelser gik igen i de mindre kælder- og kvistvinduer. Det kan ikke anbefales at ændre på vinduernes sprossedeling eller profilering.

Sadeltaget var beklædt med tegl, havde et udhæng med vandret underside, eller var afsluttet med en muret taggesims. Udnyttede tagetager kunne have mansardtag. Tagkviste var lette trækon-

struktioner med tag og flunker af zink, taget havde en lav trekantgavl eller en hvælvet facon. Tagrender og nedløb var af zink eller kobber. Skorstene og murede udluftningskanaler var placeret i kip og indgik i facadens symmetri.

Indgangsdøren var oftest en malet rammedør. Dørhullet havde samme bredde som vindueshullerne, og dørhullet var ofte forhøjet, så det flugtede med stueetagens vindueshuller.

Bygningsændringer og tilbygninger Etagehusets raffinerede stofflighed spoleres med vandskurede vægge og kontrastfarvede vinduer. Det nyklassicistiske hus er en afbalanceret helhed, hvor tilbygninger og tilføjelse af nye bygningsdele bryder konceptet.

Ved tilbygning af nabohus er materialevalg, tag- og etagehøjder, facadens rytme og reliefvirkning vigtige parametre.

Teknik- og Miljøforvaltningen

Stilblad 8

DEN SENE HÅNDVÆRKERTRADITION – ETAGEHUSET

I årene op til 1930 og i en lang periode i 1930'erne var arbejdsløsheden stor, og det økonomiske råderum begrænset. I disse år opførte håndværksmestre for egne midler etageejendomme med udlejningsboliger.

1930'ernes håndværkerejendomme blev i høj grad præget af de økonomiske vilkår; kravet var "billige" boliger og en tidsvarede boligstandard. Husene blev oftest opført på grunde, der var udstykket i en karrestruktur. Mod gaden stod facaden i blankt murværk med røde tegl, mod gården kunne facaden være opført med de billigere gule teglsten.

Facadeskemaet var enkelt og stramt. De traditionelle 2-3-værelses lejligheder var grupperet omkring trapperummet, hvor indgangsdøren og trapperummets vinduer angav bygningens midterakse. Lejlighederne var indrettet med stuen mod gaden og køkkenet mod gården – uanset solorienteringen.

Husene var opført med kælder. Taget var et sadeltag beklædt med tegl, cementtagsten eller eternitskiferplader. Det kunne

også være et mansardtag med tagkviste, når myndighederne tillod en beboet tagetage. I de nyere ejendomme kunne trappen være udført af ubrændbare materialer, fx med terrazzo-støbte trappetrin. Det sparede en flugtvejsbagtrappe.

Arkitektonisk var hustypen inspireret af *nyklassicismen* – med den stramme facadesymmetri og de forenklede bygningsdetaljer. Inspirationen var tydeligst hos de tidligste huse med teglstensefterligning af klassicismens granitindramning omkring hoveddøren. Derimod havde hustypens brede vinduesformater – ofte vinduer med fire fag – en klar *funkis*-inspiration. Facaden kunne også have indmurede striber af gule teglsten, som forstærkede det horisontale udtryk. De brede vinduer og ikke mindst de store hjørnevinduer uden understøtninger krævede en byggeteknik med skjulte bærende jernbetonbjælker, en relativt dyr løsning, men til gengæld tidstypisk. Kostbare bygningsdele som altaner og karnapper var ikke gængs, men der var undtagelser.

AALBORG
KOMMUNE

8. DEN SENE HÅNDVÆRKERTRADITION – ETAGEHUSET

ANBEFALINGER

Bygningsdele og overflader 1930'ernes håndværkerejendomme er konsekvente teglstenshuse – facademurene står i blankt murværk, inklusiv bygningsdetaljer såsom taggesimser og vinduesoverligger. Hustypen kunne have få dekorative detaljer – oftest indramning af hoveddøren og af vinduerne – udført med udkragede sten, fx af hårdtbrændte orange eller brune teglklinter. Facadens teglsten er oftest af en god kvalitet – ved facaderenovering kan fugereparationer og en let rengøring af facaden være aktuel. Vandskuring og tyndpudsning af facaderne vil spolere hustypens arkitektoniske udtryk.

Vinduerne var af træ med traditionelle profileringer og en lodret fagdeling. De brede vinduesformater og deres lodrette fagdeling giver facadeskemaet en rytmisk opdeling, som er karakteristisk for hustypen. Det kan ikke anbefales at ændre fagdelingen.

Indgangsdøre var af træ; ramme- eller pladedøre var i en enkel udformning, ofte med en mindre rude isat.

Taget var oftest beklædt med teglsten, der sammen med facadens tegl gav huset en gedigen stofflighed. Mansardtagenes tagkviste var placeret præcist over facadens øvrige vinduer med identiske formater og fagdelinger.

Tagrender og nedløbsrør var udført i zink.

Bygningsændringer og tilbygninger Hustypens udtryk er enkelt og redeligt – de arkitektoniske virkemidler er neddæmpede. Tilføjer man nye vinduesformater, altaner, specielle tagkviste mv. ændres udtrykket radikalt.

Hustypen kan tilbygges med nabohuse i karrestrukturer, når etage- og gesimshøjder, stofflighed og facadens svage reliefvirkninger respekteres.

Stilblad 9

FUNKIS-ETAGEHUSET

Funktionalismen var en international bevægelse, som opstod efter 1. verdenskrig i flere europæiske lande. I Danmark fik bevægelsen sit gennembrud, efter at den var blevet lanceret på Stockholmdstillingen i 1930. Ideen var, at industrien og nye teknologier skulle anvendes til at opfylde det moderne menneskes behov. Boliger skulle have lys og luft, udstyres med spisekøkken og altaner og rum orienteret efter solretningen. I princippet skulle formsproget sagligt afspejle bygningernes funktioner. I praksis førte anvendelsen af jernbetonvægge, store glaspartier, flade tage med terrasser til et formsprog inspireret af den moderne malerkunsts leg med geometriske former, linjer og flader i kubistiske kompositioner. Et nyt udtryk frigjort fra historiske referencer. Karakteristisk var facadernes kraftige vandrette orientering; tunge vægflader, der "svævede" over lette glaspartier var synonymt med moderne teknologi.

Cirkulære vinduer og altaner udformet med cirkelslag var en del af det geometriske formsprog. Lette altaner med elegante stålgelændere var effektfulde kontraster til bygningskroppens tyngde, ligesom skiltningen på facaden med en moderne, slank typografi. Farvesætningen af forskellige bygningsdele som penthouses og karnapper skulle fremhæve det kubistiske.

Funktionalismen fik flere danske afarter. En "international" udgave tog de lyse jernbetonvægge, hjørnevinduerne med smalle stålrammer, de flade tage og de udkragede jernbetonaltaner til sig – og dermed det kubistiske formsprog. De "nationale" varianter spændte fra traditionelle huse med sadeltag, hvor hjørnevinduer og murede vandrette facadebånd var stilens kendetegn, til originale teglstensfortolkninger af stilarten. For eksempel bygninger, der afsluttes i tagetagen med et tilbagetrukket let penthouse, hvilket gav bygningen et præcist volumen med skulpturelle kvaliteter.

De fritliggende *funkis*-etagehuse – stokbebyggelser orienteret efter solen – var en nyskabelse. De mest ambitiøse lejlighedstyper, der var velbelyste, funktionelle og kendetegnet af altan/karnapløsningen, blev pionerer i dansk boligbyggeri.

Bygningskroppene skulle fremstå præcist med homogene og plane overflader samt med minimale vinduessålbænke. Ved hjælp af altaner, der kunne være "skåret" ind i eller "trukket" ud af bygningskroppen fik facaden et dynamisk udtryk.

AALBORG
KOMMUNE

9. FUNKIS-ETAGEHUSET

ANBEFALINGER

Bygningsdele og overflader Den "internationale" udgave havde jernbetonvægge eller pudsede vægge med glatte, lyse overflader. De "nationale" udgaver kunne have facader med blankt murværk, der skulle fremstå med en ensartet fladevirkning, dvs. uden gesimser, murstik og murede sålbænke. Dekorative effekter som indmurede facadebånd var en del af facadekompositionen. De pudsede facader havde ofte en grov struktur og var farvesat med indfarvet mørtel. Vinduerne skulle fremstå som "huller" i bygningskroppen med smalle, elegante rammer og en lodret fagdeling. Yderdøre var pladedøre eller glasdøre.

Funkishuse med sadeltag, ofte 45-graders tegltag, havde udhæng med plane undersider. Tagrender kunne have tagnedløb indmuret i facaden for ikke at forstyrre det horisontale udtryk. Huse med flade tage havde *ikke* synlige tagrender eller tagnedløb.

Altaner og karnapper skulle fremstå som præcise kubistiske bygningsdele, hvor de bærende bjælker og konsoller var skjult i konstruktionen. Penthouses havde en let pladebeklædning med en stofflig kontrast til hovedbygningen. Bauhausskolens farvesætning med afstemte jord- og signalfarver gav facaderne en enkel grafisk virkning.

Bygningsændringer og tilbygninger *Funkishusenes* raffinerede kubistiske udtryk er afhængigt af præcise bygningsdetaljer og stringente stofflige overflader. Vandskurede vægge, pladebeklædninger, brede vinduesprofiler, sløjfede altaner, synlige tagrender på flade tage osv. slører det arkitektoniske udtryk. Lukning af altaner med glasfacader er problematisk for det kubistiske udtryk.

Funkishuse i karreer kan tilbygges med nabohuse, når etage- og taghøjder afstemmes, facaderytmen, dvs. proportioner på vinduer, altaner og karnapper, koordineres, og facadens stofflighed respekteres.

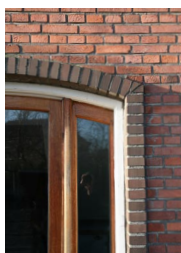
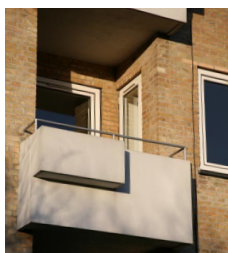
Stilblad 10

DEN FUNKTIONELLE TRADITION – ETAGEHUSET

Fra slutningen af 1930'erne og tre årtier frem dominerede denne stilart det danske etagebyggeri. Stilarten havde et nationalt afsæt; moderne udenlandske strømninger skulle "oversættes" til dansk byggeskik med brug af danske byggematerialer.

Man adopterede *funktionalismens* ideer om moderne boliger med altaner, spisekøkkener og solorienterede opholdsrum, men selve bygningskroppen tog udgangspunkt i det kendte, enkle, murede etagehus med sadeltag. Formsproget var ordentligt, rytmisk og funktionelt begrundet – renset for historiske referencer. Det nye facadeelement altan/karnap gav bygningsfladerne en moderne struktur, ofte med en lodret orientering. Præcise geometriske former og et enkelt rustikt materialevalg med få kontraster var fællesnævneren for stilartens huse. Udtrykket gik fra det skulpturelle til det diskrete, næsten anonyme.

Inden den ambitiøse stilart fik udviklet sit unikke udtryk, sås i de tidligste huse tydelige træk fra *nyklassicismen* med dens symmetriske vinduesplaceringer i facaden, og fra funkis med hjørnevinduer og kubistiske altaner.

heden, blev erstattet af "indskårne" indgangspartier. Stilartens "danske" håndværksmæssige udtryk blev fastholdt, uanset at præfabrikerede bygningsdele som altaner og trappeløb sneg sig ind i byggeprocessen, og nye lette tagpapkbeklædte tagkonstruktioner afløste sadeltagene.

Ved rødstensbygningen med 45-graders afvalmet tegltag og det markante udhæng fik den store ubrudte tagflade en nærmest monumental karakter. En anden variant, gultstensbygninger med eternitskifertag og et minimalt tagudhæng, kunne fremstå som præcise kubistiske figurer.

De tidligste huse var ofte opført i bymæssige lukkede karreer, mens efterkrigstidens huse i parklignende omgivelser blev skelsættende i dansk boligbyggeri. De håndværksopførte bygninger kunne placeres i kuperet terræn og orienteres efter solforhold, fx i parallelforskudte formationer. Udearealer blev indrettet med beplantninger, plæner, legepladser og tørrestativer, friholdt fra biltrafik – ofte anlæg med fine landskabelige kvaliteter.

Hustypen blev raffineret med nye tiltag: Med et halvt eller helt etagespring på tværs i huset kunne man i indgangssiden gå direkte ind i kælderetagen med cykler og lignende, og mod havesiden fik stuelejlighederne kontakt med terrænet.

Opgange blev placeret inde midt i bygningen og forsynet med ovenlys; det gav større facadeareal til lejlighederne. Halvtaget over opgangsdørene, en betonskive, der ikke forstyrrede hel-

AALBORG
KOMMUNE

10. DEN FUNKTIONELLE TRADITION – ETAGEHUSET

ANBEFALINGER

Bygningsdele og overflader Teglstenen, det blanke murværk, var stilartens vigtigste udtryk. Facadernes stofflighed og struktur kunne varieres gennem valget af stentyper – glatte eller blødstrøgne – og fugetyper – tilbageliggende eller fyldte skrabefuger. Den klare røde sten kontrasteret af vinduerne, og tagspærenes hvidmalede træværk var et populært tema. Det samme var den gule sten og det grå eternitskifertag.

Altan/karnapelementerne gav facaden rytme; de lyse pudsede overflader og de store vinduespartier gav også murværkets tyngde et modspil, eller en altan/karnap med skæve vinkler fremhævede hovedbygningens vinkelrette enkelhed.

Sadeltaget med 45-graders taghældning var beklædt med tegl og altid med udhæng, enten med synlige taktfaste spær eller et udhæng afsluttet med undersiden af et betondæk. Tage med lavere hældning var oftest beklædt med eternitskifer og til tider bølgeeternit, udhænget kunne være fraværende eller markant

med synlige spær. Udluftningskanaler var samlet i større enheder, strategisk placeret gav de tagfladen en flot, rolig karakter. Vinduerne havde hvide trærammer, de tidligste typer med en lodret opdeling og sidehængte fag. Indgangsdørene var af træ med store glasfelter.

De gennemarbejdede håndværksmæssige detaljer og det moderate materialevalg var stilens kendetegn. At indkapsle tagudhæng eller ombygge altaner/karnapper med cementbaserede byggeplader eller metalplader strider mod typens fundering i enkel dansk byggeskik.

Bygningsændringer og tilbygninger Hustypens uisolerede gavlmure og tagmaterialernes begrænsede levetid har krævet renoveringer, hvor typens præcise former og klare stofflige helhed bør respekteres. Ændringer i form af "knopskydning" med nye bygningsdele er uforeneligt med bygningernes helstøbte karakter. Tilbygning i større skala er muligt, når det sker ved en idemæssig fortsættelse af bygningsanlæggets formelle struktur, og når materialevalget respekteres.

Stilblad 11

TYPE-ETAGEHUSET

Type-etagehuset var et standardiseret byggesystem, der fik stor udbredelse i 1960'erne. Den rationelle byggeproces, der både sparede tid og reducerede behovet for faglært arbejdskraft, var den industrielle måde at efterkomme tidens store behov for boliger.

Elementfabrikkerne producerede bærende betonskillevægge og etagedækelementer, som entreprenøren med hjælp af byggepladskraner kunne stable op i 2-, 3- og 4-etages skeletkonstruktioner, der efterfølgende skulle beklædes med ydervægge og tag.

Systemet havde nogle økonomiske bindinger. De optimerede betonelementer, der var udviklet, så man fik størst mulig bæreevne i forhold til forbruget af beton og armering, var styrende for dimensioneringen af type-etagehusets husdybder, etagehøjder og dermed også for lejlighedsindretningen. Endelig krævede byggepladsens skinnekørende kraner en jævn og rummelig grund. Det førte til typens karakteristiske udtryk: Rektangulære blokke med store husdybder – "kransporsbyggeri".

Type-etagehuset fokuserede på økonomiske og solide boliger; ofte rummelige 3- og 4-værelses lejligheder med adgang fra en intern trappeopgang, køkken og børneværelse(r) mod gadesiden, soveværelse, opholdsstue og indbygget altan mod havesiden; eller 1- og 2-værelses lejligheder med adgang fra altangang.

Typens arkitektoniske udtryk var i høj grad overladt til facaderens udformning; lukkede flader mod gadesiden og åbne mod havesiden. Facaderne kunne beklædes med betonelementer, lette partier med træ og/eller diverse byggeplader, eller de kunne skalmures. Tagformerne var sadeltage – uudnyttede – med udhæng, eller flade tage uden udhæng. De tidligste udgaver af typen havde ofte et regulært arkitektoniske udtryk, med en knap, økonomisk bygningsform, vandrette, modulære facader og et nøgternt materialevalg.

Generelt var hustypens arkitektoniske ambitioner svingende. De fineste eksempler er opnået gennem omhu og stringens i materialevalg og vinduesproportionering samt detaljeringen af tagudhæng og altaner. Enkelhed og robust stofflighed er nøgleordene.

Med den fortsatte udvikling af byggesystemets fleksibilitet forsvandt hustypens synlige karakteristika. Fleksibiliteten gav større arkitektonisk frihed til en udformning af facader, altaner mv., der ikke umiddelbart afslørede det bærende byggesystem bagved.

AALBORG
KOMMUNE

11. TYPE-ETAGEHUSET

ANBEFALINGER

Bygningsdele og overflader Den fuldt "industrialiserede" udgave havde et fladt tag med tagpap og ydervægge af betonelementer, der kunne være glatte, ru, in natura eller farvede via tilsætningstoffer i cementen. Eller facadeelementerne kunne i overfladen være tilsat diverse stentyper som norske granit-skærver eller dansk strandral. I den halvindustrialiserede variant kunne gavle og facadernes brystninger være skalmuret med teglsten på stedet.

Vinduerne – der ikke var sprosseopdelte – med tilhørende sidepartier var præfabrikerede elementer. Sidepartierne kunne være beklædt med profilerede brædder, lette cementbaserede bygningsplader mv. Endeligt kunne hele facaden være skalmuret på stedet. Tagkonstruktionen blev ofte udført som et 15-graders sadeltag beklædt med bølgeeternit og med afvalmede gavle eller træbeklædte gavltrekanter.

Døre til opgange havde rammer af træ og store glaspartier. Tagrender og nedløb var synlige på facaden ved huse med sadeltag.

Bygningsændringer og tilbygninger Adskillige bygninger har haft behov for facaderenovering, når den nye teknologi med betonelementer og lette pladebeklædte elementer gav problemer med patinering og holdbarhed, og/eller af hensyn til varmesiolering. Renoveringen kræver en revurdering af den arkitektoniske helhed med alle bygningens elementer – farvevalg, stofflighed og ikke mindst proportionerne mellem tagflade og ny facade. Hustypens arkitektoniske styrke ligger i det nøgterne konstruktive system og det enkle materialevalg. At tilbygge *type-etagehuset* med små indgangsbygninger eller dekorere facaderne med supergrafik spolerer typens arkitektoniske enkelthed.

Stilblad 12

DET INDPASSEDE MODERNE ETAGEHUS

– postmodernisme, nyrationalisme og minimalisme

Modernismen – og dens industrialiserede etagehuse – blev kritiseret for et goldt og kedsommeligt udtryk og især for at ignorere de historiske omgivelser i byerne. Kritikken var brændstoffet i bevægelsen *postmodernisme* fra 1970'erne. I praksis skabte postmodernismen en ny normbrydende facadearkitektur. I den spektakulære udgave tilførte man facaden markante elementer såsom "antikke" søjler og trekanten eller dekorative facadebeklædninger opsat som supergrafiske, mønstrede og kulørte flader af byggeplader, metalhulplader, trådnæt, glas med indlagte folier. Man søgte det komplekse og underholdende – tit ment som en ironisk kommentar til det regulære byggeri. I den diskrete udgave lavede man facader, der var pasticher af historisk arkitektur. Med moderne byggeteknologi kopierede man omhyggeligt gesimser, vinduesopdelinger osv. i respekt for de omgivende ældre bebyggelsers kvaliteter.

Nyrationalisme

Postmodernisme

Nyrationalismen forholdt sig også til den historiske arkitektur; man opfattede den historiske by som kompleks, men sammensat af bestemte bygningstyper. Når der skulle bygges nyt i ældre kvarterer, kunne de eksisterende hustyper defineres, for eksempel et 3-etages hus med mansardtag og lodrette karnapper i facaden. Nybyggeriet kunne så adoptere hustypens karakteristika. Et princip, som fik stor dansk udbredelse, efter det blev demonstreret ved byggeudstillinger i Berlin i 1980'erne. I praksis blev *nyrationalismens* huse stilerede og forenkledede udgaver af traditionelle bygninger. Bygninger, der gentog fortidens formsprog med karnapper, tagkviste, sadeltage og murede facader på en minimalistisk facon.

Bygningsstilarterne *postmodernisme* og *nyrationalisme* ebbede ud i 1990'erne, men de blev katalysatorer for en moderne, nuanceret bybygningsstrategi, hvor man kan genkende *postmodernismens* veneration for den historiske arkitektur og *nyrationalismens* indlevelse i byens skala.

Postmodernistisk facade

De nutidige *minimalistiske* huse har ambitioner om at fremstå med et selvstændigt arkitektonisk udtryk, hvor et komplekst byggeri eksponeres som en forenklet og raffineret "kasse". Husene har en bærende skeletkonstruktion af beton eller stål, hvor facaden er en klimaskærm, der blot skal bære "sig selv". Facadeudtrykket kan afstemmes med omgivelserne gennem valget af proportioner, materialer, farver m.m.

Minimalistisk facade

AALBORG
KOMMUNE

12. DET INDPASSEDE MODERNE ETAGEHUS

– postmodernisme, nyrationalisme og minimalisme

ANBEFALINGER

Bygningsdele og overflader *Postmodernismens* facadeudtryk spændte vidt. Fra traditionelle murede eller pudsede vægge til farvede betonelementer og glasfacader med tonede ruder og aluminiumsrammer. Murværket kunne have mønstre af glaserede teglsten eller indmurede "antikke" fragmenter. Facaderne kunne også være beklædt med farvede cementbaserede plader opsat i skaktern og harlekinmønstre, eller med zinkplader samlet med stående false, eller med skærmtegl. Indgangspartier kunne være fremhævede med træ- eller metalsøjler, der bar en kulørt trekantgavl. Den postmodernistiske farvesætning var enten afdæmpet eller det modsatte, fx med brug af farveskalaens turkise og violette nuancer. Vinduerne var ofte sprosseopdelte, udført med træ eller aluminiumsrammer.

Nyrationisme

Postmodernisme

Postmodernisme

Postmodernisme

Postmodernisme

Nyrationisme

Minimalisme

De *nyrationalistiske* huses materialevalg holdt sig til traditionen – til facaden anvendtes teglsten, sadeltaget kunne dækkes med tagpap med listedækning, zinkplader, teglsten, eternitskifer. Man vægtede, at husene fremstod som præcise geometriske volumener; de bærende betonvægge og dragere var skjult bag skalmure. Bygningsdetaljer som tagudhæng og sålbænke fik et forenklet udtryk. Vinduerne var udført af træ eller aluminium og havde en lodret fagdeling eller var delt med et kryds. Der var orden i facadens vinduesplaceringer og system i vinduesformaterne. Indgangsdøre var malede pladedøre eller glasdøre. Stilarten kopierede ikke historicistiske detaljer.

De *minimalistiske* facader kan bestå af store glasflader, op-hængt murværk, stål- og aluminiumsplader, betonelementer, træbeklædninger eller plader af natursten. Facaderne skal fremstå som helheder, f.eks. som store ensartede plane flader eller som et struktureret mondriansk mønster, hvor f.eks. altaner, glasplader, alu-sprosser, felter af murværk danner facadens moderne mønster.

